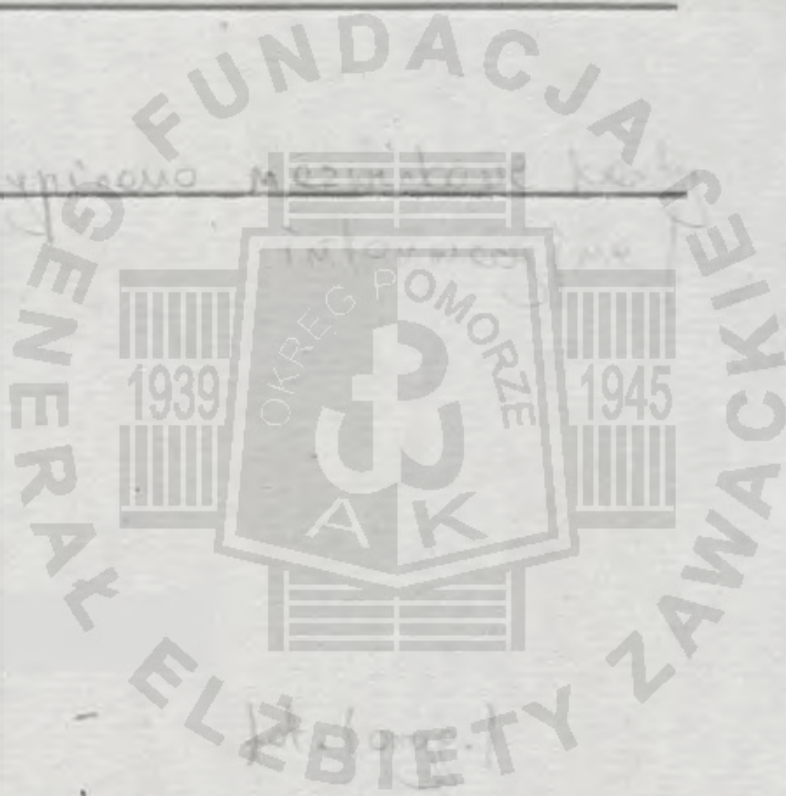

MEMORIAL

Generał Marii Wittek

prezentat:
Mortko

571 W-wł

zmarła
nie służyła
w oboje

+
POHOŚKA Helena

AK
KG

ps. "Marta" "Helena"
"Henka" "Hanezka"

[mieszkała używana w kompanii: KLANK]
[mieszkała używana w obszarze
jeneracji: MORTKO]

2722 | WSK

J. 2722/WSK

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — ..POHOSKA Helena.....
ps. „Marta” „Heleuka”
„Hanka” „Haneuka”

I/1. Relacja ✓ K. 4, 5. 1-4

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację —

III/1 — Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 — Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 — Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 — Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 — inne... —

IV. Korespondencja ✓ K. 1, 5. 1.

1. 2. 7. 8. 9.

V. Nazwiskowe karty informacyjne ✓ 4

VI. Fotografie ✓ 2. (oryg.)

I/1 RELACJA

- Relacje opomędzone przez Edwarda Montko, W-wa, 11 III 2001, mpr. 10mg. 1, k. 4, n. 4, nekomego małżonka H Potkowski

02-571 WARSZAWA

Pomorskie Archiwum Armii Krajowej
Toruń

Dot.: MORTKO Helena
nr jen. 107110 Lamsdorf-
-Mühlberg-Oberlangen
oraz
właściwego nazwiska

Wpłynęło dnia 15.06.01.
Ldz. 2473 HSK 2001

Odpowiadając na apel Pani prof. Eżbiety Zawackiej informuję jak niżej.

W ewidencji jeńców wojennych figuruje Helena MORTKOŃ w niektórych publikacjach występuje pisownia nazwiska przez literę "D" - niewłaściwie./Oberlanger 1944/45. Zeszyt nr 1.-kwiecień 1985r./

Jest to nazwisko przybrane. Właściwe nazwisko to Helena POHOSKA. W czasie konspiracji prawdopodobnie używała nazwisko Klank.

O ewentualnej zmianie imienia nic nie wiem. W obozach jenieckich występowała, za moją zgodą, jako Helena Mortko - moja żona.

Co wiem o Niej i jakie były powody występowania w niewoli pod moim nazwiskiem wyjaśniam poniżej.

Powstanie Warszawskie zastało Ją w Śródmieściu północnym w okolicy placu Napoleona. Dołączyła do grupy PŻ /Pomoc Żołnierzom/ przy ul. Świętokrzyskiej 28 po zdobyciu Prudentialu /1.8.44/ i Poczty Głównej /2.8.44/. Pracowała tam przez pierwsze dni w Gospodzie Żołnierskiej tam zlokalizowanej i tu poznaliśmy i zaprzyjaźniliśmy się. Od około 6 sierpnia 1944 r. dołączyła do ~~do~~ powstałej tamże drużyny osłony dowództwa batalionu AK "Kiliński", wkrótce przekształconej w samodzielny Pluton Wartowniczy, następnie w Pluton Odwodowy, ~~sk~~ dowodzony przez b.aktywnych i bojowych podchorążych - plut.pchor. lotn. "Jut" Stefana Różyckiego /1918+10.09.44r./ i plut.pchor. lotn. "Dżawaha" ~~1918+1988~~ /1918+1978~~8~~./ -Aleksander Bagiński /c.ranny 18.09.44r., przeżył kilkanaście operacji w Powstaniu, w niewoli i w Londynie/.

7 września 1944 r. odwiedziłem w/w Kolegów. Znalazłem ich i innych Kolegów ~~sk~~ skrajnie wyczerpanych, zasypiali w kucki na podłodze i kilka dziewczyn z nimi, właściwie bez zajęcia dla nich.

W tej sytuacji zaproponowałem "Jutowi" przejście Heleny /nazywanej tu i przeze mnie Hanka/ do mojego plutonu w Kompanii Szturmowej batalionu "Kiliński", aktualnie walczącej w obronie ul. Grzybowskiej. Wówczas mieliśmy w plutonie tylko cztery kobiety /łącznie, sanitariat i sprawy gospodarcze/. "Jut" zgodził się i tak Helena dołączyła do Kompanii Szturmowej batalionu "Kiliński". Była pod moją opieką.

W końcu września 1944 r. ujawniła przede mną swój udział w konspiracji i niektóre dane osobowe Jej rodziny, a także kontakt na okres powojenny.

Pochodziła z rodziny znanej i zaangażowanej politycznie i w działalności konspiracyjnej. Sama była kurierką /być może łączniczką-dane z pamięci/ w służbie KG AK. Jeździła m.in. do Lwowa, gdzie dowódcą Oddziału II - A - wywiad był major dypl. Henryk Pohoski pseud. "Walery". Był to członek rodziny, ale stopnia pokrewieństwa nie pamiętam.

Zdecydowała się iść do niewoli i z obawy przed rozpoznaniem przez Niemców, a Jej rodzinę była przez Niemców szczególnie poszukiwana i były ofiary - prosiła mnie o użyczenie mojego nazwiska i zarejestrowania się w niewoli jako moja żona. Mimo, że byłem żonaty, zgodziłem się i będąc w niewoli wymienialiśmy listy /cenzurowane/. Mam dwa listy pisane do mnie do Lamsdorfu z obozu w Mühlbergu i podpisywane jako moja żona Helena Mortko. Dalszych listów nie otrzymałem. Obóz jeniecki w Lamsdorfie był ewakuowany, a kobiety z Mühlbergu przeniesione do obozu w Oberlangen i Helena z nimi.

Według informacji uzyskanej na początku lat 90-tych od koleżanki z naszej 3. kompanii i przejściowo w Kompanii Szturmowej, dowiedziałem się o losach Heleny, /informatorka Maria Janczykowska pseud. "Ewa Mostowicz"/, która w Oberlangen spała z nią na jednej pryczy. Rozmawiały o znajomych kolegach i koleżankach z Kompanii Szturmowej. Podała, że później "Haneczka" - bo tak Helenę nazywaliśmy, zachorowała na szkarlatynę /?/, poszła do szpitala jenieckiego i tam zmarła.

Dane personalne - Helena POHOSKA ur.25 stycznia 1922 r. w Warszawie, zmarła w szpitalu jenieckim w Oberlangen. Daty śmierci nie znam. Pseudonim w Powstaniu "Marta" - sanitariuszka /ratowała rannych/, nazywaliśmy ją "Helenka", "Hanka" i "Haneczka".

Informacje uzupełniające

Przed wyjściem do niewoli podała mi ustnie nazwisko i adres pod którym po wojnie możemy się skontaktować: płk. Jan Rzepecki był szef BIP KG AK, zamieszkały w Podkowie Leśnej Wschodniej willa GS. W końcu lat 40-tych próbowałem nawiązać kontakt, złożyłem wizytę. Pułkownik przyjął informację, ale w obawie o prowokację, nie podjął rozmowy, uchylił się od udzielenia jakiegokolwiek informacji. Wówczas nie wiedziałem o śmierci Heleny i zapewne płk Rzepecki także nie wiedział. Jak się później okazało obawa przed prowokacjami ze strony UB była uzasadniona, co później potwierdziło się licznymi aresztowaniami, a także wysokimi wyrokami ze śmiercią włącznie.

Po wojnie starałem dowiedzieć się nieco więcej o rodzinie Heleny - a oto wynik poszukiwań, uzasadniający w pełni obawy Heleny:

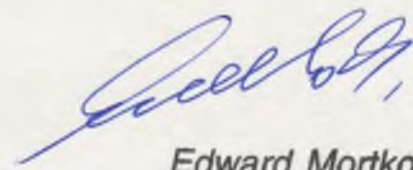
- Jan Pohoski - vice prezydent Warszawy- rozstrzelany przez Niemców w Palmirach 20.06.1940r.
- H*
D.K. - Ewa Pohoska pseud. "Szczęsna", "Iza", córka Jana i matki Hanny z Rzepeckich, rozstrzelana 20/21.06.1940 r. w ruinach getta. Była łączniczką szefa ~~BIP-KG-AK~~ BIP KG ZWZ-AK /płk dypl. Jan Rzepecki/ oraz inni rozstrzelani w tej egzekucji /Skulscy, Moszczeńscy/. Była absolwentką Uniwersytetu Warszawskiego, poetką.
- Henryk Pohoski major dypl. pseud. "Walery", wyżej wspomniany szef Oddziału II-A-wywiad we Lwowie. Wcześniej, jako kapitan dypl. od 1941 r. redagował rubrykę "Położenie wojskowe" w Biuletynie Informacyjnym. Zaginął, dalszych losów nie znam.
- H*
D.K. - Hanna z Rzepeckich Pohoska, żona ^JJana, historyk i pedagog, docent Uniwersytetu Warszawskiego. Zmarła 30.09.1943 r. ^{z dypl. 4 1953.} Była siostrą szefa Oddz. VI BIP KG AK płka Jana Rzepeckiego. Pracowała w Oddz. V - Dowodzenia i Łączności KG AK. Kierowała grupą "Perły" tj. zespołem szyfrantek zajmujących się korespondencją i szyframi przychodzącymi do KSZK.
- Jan Pohoski, syn Jana i Hanny, student Wolnej Wszechnicy Polskiej, żołnierz SOB i AK, uczestnik wielu akcji dywersyjnych, uczestnik Powstania Warszawskiego, poległ 14.09.1944 r. na Żelazborzu.

I/1/4

Uwaga - w Środowisku Żołnierzy batalionu AK "Kiliński" prowadzę sprawy historii, weryfikacji i ewidencji, gdyby było to potrzebne, a miałbym po temu dane, mógłbym udzielić informacji o udziale kobiet w naszym batalionie.

Do wiadomości:

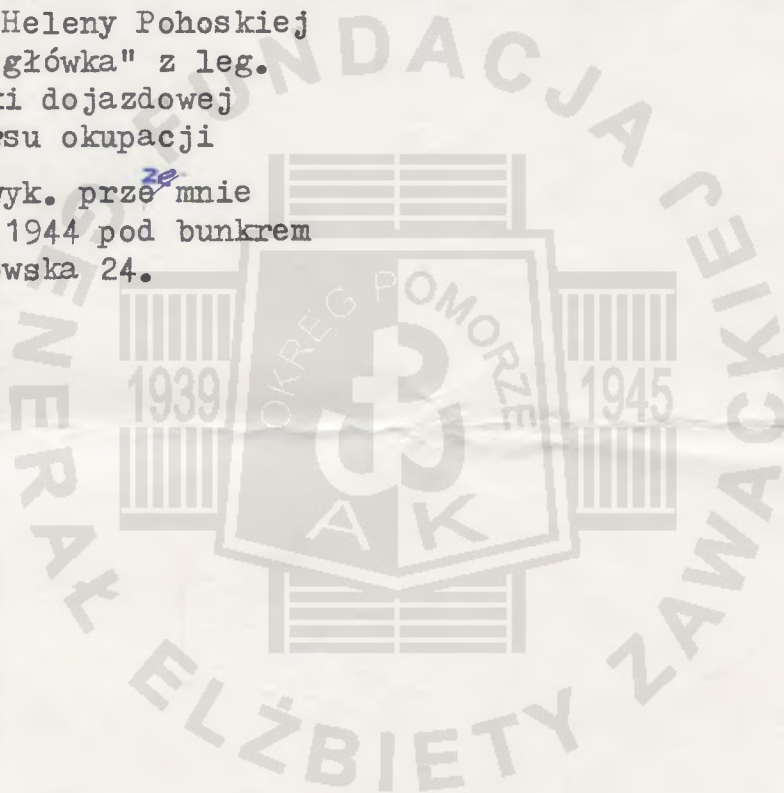
Komisja Historyczna Kobiet
Tow. Miłośników Historii
Rynek Starego Miasta 29/31
Warszawa

Edward Morko
ps. "Tumry" ppor. A.K.
ujr w ak spoz.

Załączniki:

- zdjęcia Heleny Pohoskiej
- fot. "główka" z leg. kolejki dojazdowej z okresu okupacji
  - fot. wyk. prze^{ze} mnie 02.10.1944 pod bunkrem Grzybowska 24.

V/1 KORESPONDENCJA Z FAPAK

- 25. VI. 2009. list D. Kr. do Edwarda Mortko, Msp. Kopia, k. 1, s. 1.

MEMORIAŁ

General Marii Wittek

Toruń 25 VI 2001 r.

L. dz. 2523/194.

Kopie odp. 2473

Pan Edward Mortko

ul.

02-571 Warszawa

Szanowny Panie,

W imieniu p. prof. Elżbiety Zawackiej dziękuję za przekazanie do naszego Archiwum materiałów o śp. Helenie Pohoskiej. Na ich podstawie założyłam teczkę osobową o numerze inwentarza 2722/WSK. Helena Pohoska figurowała już w naszej kartotece, ale informacje o nie były zbyt skromne, żeby założyć teczkę. Stało się to możliwe dopiero po włączeniu pańskiej relacji.

Szanowny Panie, ponieważ wyraził Pan chęć pomocy, w imieniu Pani Profesor chciałam się zapytać czy posiadają państwo listę kobiet-żołnierzy batalionu AK „Kiliński”, których relacje znajdują się u was? Jeśli tak to prosimy o przesłanie jej do nas. Dzięki temu wiedzielibyśmy o jakie materiały ewentualnie możemy prosić.

Szanowny Panie, jeszcze raz dziękuję za kontakt z nami. Załączam materiały na temat Fundacji i działającego w jej ramach Memoriału General Marii Wittek. Przesyłam serdeczne pozdrowienia i mam nadzieję, że będzie Pan z nami współpracował.

Z wyrazami szacunku

Dorota Kromp

mgr Dorota Kromp

Dokumentalistka Archiwum WSK

Załącznik:

1) Ulotka informacyjna o FAPAK.

~~2) Ulotka informacyjna o Memoriale General Marii Wittek~~

23) Regulamin Memoriału Gen. Marii Wittek

34) Biuletyn nr 1/40/2001.

J.2722/WSK

AK KG

+ POHOSKA Helena

ps. „Marta”, „Helenka”, „Hauka”, „Hanecka”

(Nazwisko używane w konspiracji: KLANK,
nazwisko używane w obozie jenieckim:
MORTKO).

V. Nazwiskowe karty informacyjne 4

i

J. 2722/WSK

AK KG.

† POHOSKA Helena

ps. „Marta”, „Helenka”, „Hanka”
„Hanezka”

Nazwisko używane w konspiracji:
KLANIO. Nazwisko używane w obrozie
jennickim: Martko. m. 1945

Źr. Relacja

B. Rojek 2015.

++

POHOSKA HANNA

ps. "Joanna"

kierowniczka "Peret" - grupy szuffrantek
i maszynistek od czytania i pisania
i innej pracy w rozdziale
korespondencji, Terenowa, w czasie
wojny, otworzyła w domu i odwiecała listy
z matką w 1953 r.

"Łączności, tabele, dywersja"

Kobiety w P.K.

Porozumienie 1985 s. 57, 59, 70, 71, 72, 73, 76, 78

PK.
w-w
KG
u oddz.

D.K. 98

i

Tajne
mhu
w-ue

++
Poborska Hanna

1 docent
- prowadzić zajęcia z historii wychowanie
w tajnej relacji historycznej Wydziału Human-
istycznego na Uniwersytecie Warszawskim.

Podgórska Eugenia: Holnat kobiet w tajnym
mancunin w okresie okupacji hitlerowskiej
[w:] Kobiety polskie w walce 1939-1945
s. 65

dkk-97

i

AK

POHOŃSKA

Hanna

1939

1939

1945

zob.

Mykosa teceek personalnych kobiet z AK u SPP

B.K.'88

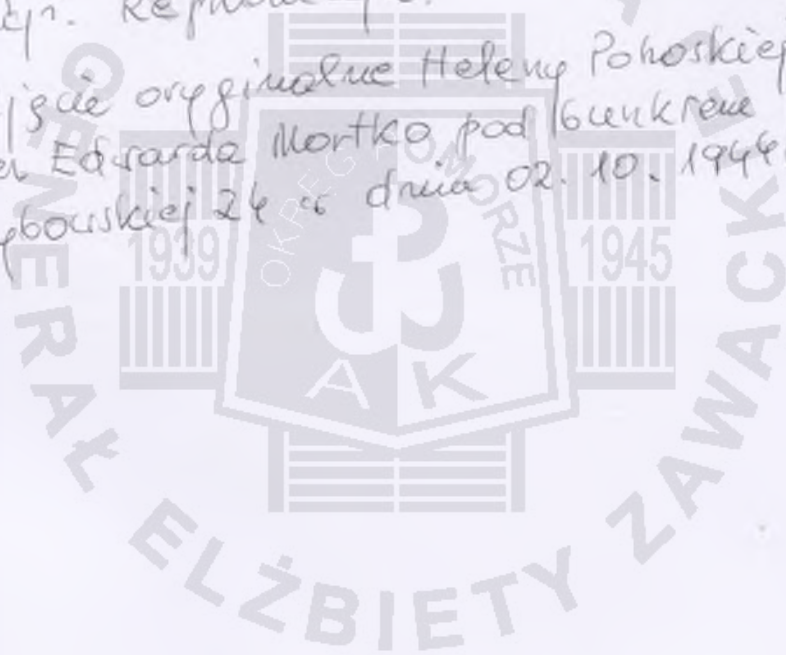
J. 2722/WSK

AK
KG

+
POHOSKA Helena
ps. „Marta”, „Helenka”, „Hanka”, „Hanecek”

VI. FOTOGRAFIE

1. Fotografia legit. (poukázka) z pięciolet.
„...OLEJE D...”) i znakami zaznaczającymi
miejsce potwierdzenie fotografii do legity-
macji. Reprodukacja.
2. Zdjęcie oryginalne Heleny Pohoskiej wykonane
przez Edwarda Moritza pod bunkrem przy ul.
Guszbowskiej 24 w dniu 02. 10. 1946r.

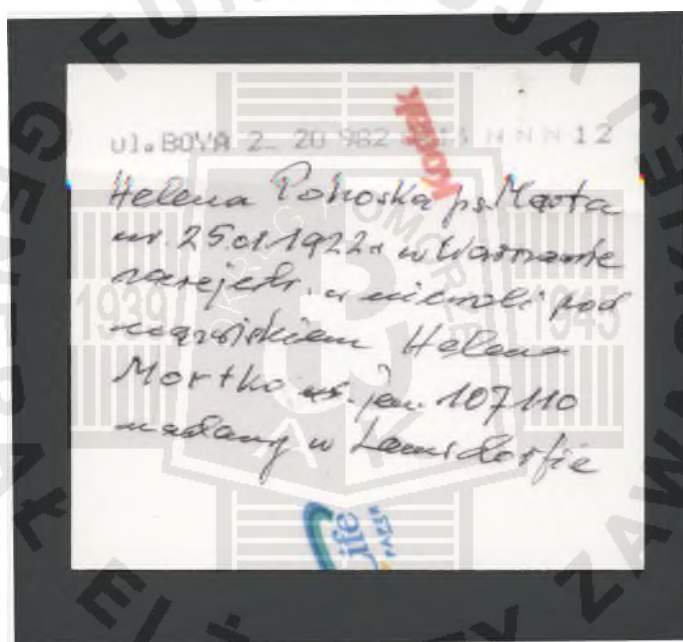
VI/1

Napis na odwrocie zdjęcia:
"Helena Pohorska ps. Marta, ur. 25.01.1922,
w Warszawie zarejestrowana w mieście
pod nazwiskiem Helena Mortko
nr jen. 107 110 msdany "Laudorfie."

ul. BOYA 2-20 982-325 1111 12

Helena Pohoska ps. Marta
ur. 25.01.1922 r. w Warszawie
zarejestr. w urzędzie pod
nazwiskiem Helena
Mortko ul. Jan. 107/110
mieszka w Leśniewie

VI/2

Napis na odwrocie fotografii:
"Helena Potoska ps. Marta ur. 25. 01. 1922 r.
w Warszawie, zarejestrowana w nieśole
(Lansdorf) pod nazwiskiem Helena Mortko,
nr jén. 107110.

Zdjęcie wykonał Edward Mortko
02.10.1944 r. pod breake'em przy ul.
Grybovskiej 24."

UJ. BOVA 2 21 982 0115 H N N N 2

Helena Potroska ps. Marta
ur. 25.01.1922 w Warszawie
zarejestrowana w mieście
Chorzów pod nazwiskiem
Helena Moritko
nr. jcu. 107110

2 dzieci wykreślone
Edward Moritko 02.10.1967
pod nazwiskiem przy ul.
Grybovskiej 24.

POHOSKA Helena

